

כפר באיזור המיוער, הנזכר לראשונה כבר במאה ה"ג, משך כמה מאות שנים היה רכושן של משפחות אבירים ואצולה. זכויות עירוניות הוענקו למקום רק בשלהי קיומה של קהיליית שני העמים מידיו של סטניסלב אוגוסט פוניאטובסקי המלך. צו הזכויות ניתן בשנת 1767 לבקשתו של בעלי העיר דאז אנדז'יי זאמוייסקי, הקנצלר הגדול של הכתר. היהודים החלו להתיישב בז'ורומין בתחילת המאה ה"ט, אחרי חלוקת פולין, תחת שלטון הכיבוש הפרוסי, שגילה כלפיהם סובלנות גדולה יותר. בתחילה, בימי דוכסות ווארשה ומלכות פולין (הממלכה הקונגרסאית) הקהילה החדשה הייתה כפופה לקהילה ולאגוד בית הכנסת של קוצ'בורק. החל משנות ה-20 של המאה ה"ט נעשו נסיונות לקבלת עצמאות מינהלית וליצירת קהילה יהודית עצמאית במקום. לבסוף, עצמאותה של הקהילה היהודית המקומית אושרה ב-1843 – בשנה זו מתארכים את הקמתו של בית הכנסת הישן בז'ורומין. שני שלישי הראשונים של המאה ה"ט הם תקופת התפתחות מואצת של הקהילה היהודית, אשר בשנת 1827 מנתה כבר למעלה מ-400 חברים (30 אחוז מכלל האוכלוסייה). ערב פרוץ מרד ינואר האוכלוסייה היהודית מנתה כבר 600 בני אדם (38 אחוז מכלל התושבים). הרובע היהודי הסתמן סביב כיכר פילסודסקי דהיום. מקור חשוב לפרנסתם של יהודי ז'ורומין במאה ה"ט היה המסחר בתבואה ובסוסים, וכן בכל מוצרי המשק והחקלאות, שהגיעו בעיקר לגדאנסק (דנציג). בכך גם נעשה שימוש במיקומה הגיאוגרפי הנוח של העיר על הגבול.

בשלהי המאה ה"ט וראשית המאה הכ' החלו החיים הפוליטיים של הצבור היהודי בז'ורומין (אז הופיעו בעיירה אוהדי התנועות הסוציאליסטיות והציוניות), ששיא התפתחותן חל בתקופה שבין מלחמות העולם. לצד סניפים עירוניים של המפלגות היהודיות הגדולות (אגודת ישראל, המזרחי, הבונד, הציונים הכלליים, פועלי ציון) קמה גם שורה שלמה של ארגונים ומוסדות מקומיים, בין השאר ספריה ע"ש גרוסר, אגודת המאבק באנאלפביתיות, ספריה ע"ש י.ל. פרץ, ספריה ע"ש ב. בורוכוב, בנק לאומי, הבנק למסחר, קופת סיוע עצמי סוציאלי. ההשפעה הרבה ביותר הייתה נתונה לאגודת ישראל החדדים, שלה היה מקום מוביל בשלטונות הקהילה. בשנות ה-30 עלתה חשיבותו של הבונד השמאלי, שנציגו נבחר ב-1936 להנהלת הקהילה, ושל החוגים הציוניים. בפולין שחידשה את עצמאותה הצבור היהודי בן ה-2000 איש ואשה היווה עמחצית מתושבי העיר (48 אחוז ב-1921). לקהילה זו השתייכה מרבית בתי המלאכה והחנויות (להנעלה, מוצרי מזון וחומרי בנייה).

לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה ופלישת הגרמנים לפולין המערבית, ז'ורומין סופחה ישירות אל שטחי הרייך (איזור צ'כאנוב בפרוסיה המזרחית). הכובש הגרמני החל מיד בהריסת בתי הכנסת של ז'ורומין. בראשית נובמבר 1939 כל היהודים גורשו מז'ורומין בידי הגרמנים. עם עלות השחר תחת צלילי אזעקת כיבוי אש הוטל על כולם לנטוש את דירותיהם בתוך 10 דקות (את הגירוש ליוותה נגינתה של תזמורת צבאית). המגורשים הועברו לנובי דבור מאזובייצקי, ולאחר מכן לווארשה. חלק מהמגורשים נאסרו במחנה העבודה בפומייכובק, ומשם הגיעו לכל מיני ישובים בגנראל גוברנמן (יאדובו, לגיונובו, לומז'ה, ווארשה). קבוצה אחרת, יחד עם יהודים משירפץ, ריפים, ראצ'יאנז', ביז'ון ודוברנין) הועברה ב-1940 לשרנסק. החל מאביב 1941 שלטונות המחוז חדלו מהגירושים אל הגנראל גוברנמן. הוחל בריכוזה של האוכלוסייה היהודית בכמה מהגטאות הגדולים. יהודי ז'ורומין נמצאו בעיקר בגטו צ'כאנוב ומלאבה. בנובמבר 1942 אסירי הגטאות הללו הועברו למחנות ההשמדה הנאצים הגרמנים בטרבלינקה ואושוויץ.

בית העלמין היהודי בז'ורומין ממוקם צפונית-מערבית למרכז העיר, ברחובות מאזורסקה וסטפנה ז'רומסקייגו דהיום. אין אנו יודעים את התאריך המדויק של הקמתו, הוא קם ודאי בשנות ה-40 של המאה ה"ט, זמן קצר לאחר הקמתה של הקהילה היהודית בעיר. לפני כן יהודי ז'ורומין קברו את נפטיהם בבית העלמין היהודי בקוצ'בורק. בית עלמין יהודי פעל בעיר באופן ודאי כבר ב-1859, משום שנמצאו מסמכים מאותו פרק זמן, הקשורים להקמת גדר בבית העלמין.

בעת השואה בית העלמין נחרב כמעט לחלוטין בידי הכובש הגרמני. מעשה ההרס הושלם בעשרות השנים שלאחר המלחמה. בשטח בית העלמין לא נותרו מצבות כלל, והוא נזנח הזנחה ושיכחה קשות.

באביב 2009, הודות לשיתוף פעולה בין צאצאי היהודים בני ז'ורומין והקרן לשמירת המורשת היהודית, החלו עבודות שיקום בבית העלמין. הוא סודר וגודר. טקס חגיגי של סיום העבודות התקיים ביולי אותה שנה. השתתפו בו יהודים

יוצאי ז'ורומין, נציגי הקהילה היהודית בווארשה והקרן לשימרת המורשת היהודית, נציגי השלטון המקומי, הכמורה והרבנות וכן תושבי המקום.

באפריל 2011 על חומת בית העלמין, בסמוך לכניסה, נחנך חגיגת לוח זכרון, ועליו שמות של כ-300 משפחות שחיו ערב מלחמת העולם השנייה בז'ורומין. הקרן לשימור המורשת היהודית ואגודת יוצאי ז'ורומין בארה"ב חפצו להנציח את אלה, ששום מצבה לא נשתמרה כדי להנציחם. הונצחו גם יהודי ז'ורומין – קרבנות השואה. בטקס החגיגי של חניכת לוחות הזכרון השתתפו צאצאיהם של יהודי ז'ורומין שהגיעו במיוחד מארה"ב.

כעת בית העלמין משתרע על חלקה של כמעט הקטר אחד בצורה של מלבן מוארך, מגודרת ונעדרת מצבות, שעצים בודדים צומחים בה.